

Aktuell debatt

Frontkjemperne

Herved ønsker jeg å presisere en del opplysninger som er kommet i Vården i forbindelse med min artikkel om frontkjemperne i siste nummer av «Tidskrift for den norske legeforening».

For å sikre representativiteten i min undersøkelse, gikk jeg ut fra en liste på 76 nordmenn fra 1. kompani Regiment Norge fra 15.1.1944. Av disse var vel 1/3 døde/falt for frigjøringen. En var likvidert av hjemmefronten i 2. halvdel av april 1945.

Ytterligere 1/10 av de gjenværende døde innen utløpet av 1951. Jeg var heldig og fikk alle de 30 som fortsatt levde til å besvare et meget omfattende spørreskjema med spørsmål om alt fra fødested, utdanning, yrke, deltagelse i krigen 1940 og på Østfronten, fangeerfaringer fra Norge og utlandet, skader og sykdommer gjennom livet og evt. nar og hvorfor pensjonert. I tillegg besvarte 151 andre frontkjemperne skjemaet. Ved sammenligning fant jeg at besvarelsene til disse to gruppene var

relativt like, og mener derfor at disse 181 er representative for frontkjemperne generelt.

Fengselslege Jon Leikvam, utnevnt for okkupasjonstiden, har i et intervju uttalt at «Som overlege ved fengslene i Oslo, både under og etter okkupasjonstiden - kan jeg bekrefte at aldri var vilkårligheten og overgrepene større mot fanger enn etter at freden brøt løs i 1945. Det er sannheten. Selv har jeg behandlet så mange «landssvikfanger» for voldelige overgrep at jeg vet hva jeg snakker om i forhold til jurister og historikere som av personlige eller sjævinistiske grunner «antar» at alt gikk riktig for seg.

Blant annet hendte det at gjenger fra Hjemmefronten eller de såkalte polititropper fra Sverige, brøt seg inn i cellene og skamslo fanger. Iblant moret de seg med å skyte fra gården mot cellevindue og det var et under at ikke liv gikk tapt, men jeg har behandlet en farlig hodeskade som oppsto på grunn av denne vettløse skytingen.

Myndighetene grep ikke inn».

I min artikkel har jeg beskrevet hvordan 9 frontkjemper og 10 andre fanger døde en ikke naturlig død i forbindelse med arrestasjon eller fangenskap. Jeg vet i tillegg om flere lignende tilfeller der andre fanger enn frontkjemperne, eller påørende omkom.

Klager ble i 1945-46 stort sett ikke hørt. På det man ser av avisene fra den tid, virker det som om klager oftere førte til at man etterforsket anklagerne enn de anklagede. Martha Steinsvik skrev en bok om en del overgrep kalt «Irimodige ytringer». Boken kom ut i flere opplag i 1945 og 1946.

Mishandlingen var stort sett ikke tortur, men uttrykk for at fangene ble ansett for å være undermennsker. Slik var det også i Grenland. En hjemmefrontmann ble anklaget for i Brevik å ha truet kvinnelige fanger til gymnastiske øvelser med pistol, blant annet til å klatre i tau og for å ha slått. Han ble frikjent.

Det er offentliggjort ett tilfelle av tortur under forhør av fanger i Skien etter frigjøringen. Det var i Turnhallen, det nåværende Tabernaklet. To fanger ble slått slik at begge fikk bl.a. brudd på hjerneskallen. En av dem fikk også brukket nesebeinet. Det var et hell at ingen av dem døde. Jeg har ikke holdpunkter for at noen av anklagene mot disse to fangene var reelle. De ble likevel dømt til den tiden de hadde sittet i varetekt. Det lykkedes dem ikke å reise tiltale mot overgriperne.

Mange fanger fra sommeren 1945 mistet troen på at Norge var en rettsstat. De har heller ikke vært vant til å få komme til orde siden. Gir man dem det fritt, finnes det fortsatt mange nok som kan fortelle!

J. C. Stridsklev